

Bristfällig efterlevnad

En utvärdering av Uppsalas fristående och kommunala förskolors utemiljöer samt deras efterlevnad av riktlinjer

Emmy Barmark Jardelid

Examensarbete/Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Landskapsarkitekturprogrammet – Uppsala
Uppsala 2025

Bristfällig efterlevnad. En utvärdering av Uppsalas fristående och kommunala förskolors utemiljöer samt deras efterlevnad av riktlinjer

Poor compliance. An evaluation of the outdoor environments of Uppsala's independent and municipal preschools, and their compliance with guidelines

Emmy Barmark Jardelid

Handledare:	Petter Åkerblom, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land
Examinator:	Mattias Qviström, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land
Omfattning:	15 hp
Nivå och fördjupning:	Grundnivå, G2E
Kurstitel:	Självständigt arbete i landskapsarkitektur
Kurskod:	EX0861
Program/utbildning:	Landskapsarkitektprogrammet – Uppsala
Kursansvarig inst.:	Institutionen för stad och land
Utgivningsort:	Uppsala
Utgivningsår:	2025
Upphovsrätt:	Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.
Elektronisk publicering	https://stud.epsilon.slu.se
Nyckelord:	Förskolor, förskolegårdar, OPEC, utemiljöer, fristående förskolor, kommunala förskolor

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landskapsarkitektur

Förord

Denna uppsats är resultatet av ett självständigt arbete inom ramen för landskapsarkitekturstudierna vid Sveriges Lantbruksuniversitet. Intresset för barns utemiljöer och dess betydelse för deras utveckling och välbefinnande har varit min drivkraft genom arbetet.

Jag vill rikta ett varmt tack till min handledningsgrupp och min handledare, Petter Åkerblom, som kommit med konstruktiv kritik och givande vägledning genom hela arbetet. Ert stöd och er stöttning har varit värdefullt för att forma detta arbete, samt i stunder då det känts långt kvar. Jag vill också tacka min familj, mina vänner och min pojkvän för deras tålamod och uppmuntran under uppsatsens gång.

Jag hoppas att denna uppsats kan bidra med kunskap och inspiration till alla som arbetar med att skapa utemiljöer för barn.

Sammanfattning

I detta kandidatarbete undersöks likheter och skillnader mellan fristående och kommunala förskolegårdar i ett avgränsat område i Uppsala kommun. Vidare undersöks huruvida förskolegårdarna i området efterlever de lokala och nationella riktlinjer som finns att tillgå. De riktlinjer som använts i jämförelsen är Boverkets, Skolverkets läroplan och Uppsala kommuns. Studien använder två bedömningsverktyg för att analysera förskolegårdarna: OPEC (Outdoor Play Environment Category) och Boverkets checklista "Rusta utemiljön vid skola och förskola för bättre lärande och ökat välbefinnande". OPEC-modellen är mer övergripande och bedömer yta, andel växtlighet och topografi samt variation medan Boverkets checklista bedömer detaljer på gården såsom trygghet, inkludering och kreativitet.

Studiens resultat visar att det finns en del likheter, men främst skillnader, mellan de olika förskoletyperna och att det finns ett visst mönster. Vidare påvisar studien att ingen av förskoletyperna är särskilt bra på att efterleva riktlinjerna vare sig det gäller storleken på gården eller gårdskvaliteterna. Det betyder att förskolegårdarna inte ger barnen de bästa förutsättningarna för lek vilket kan påverka deras utveckling och välmående.

Nyckelord: Förskolor, förskolegårdar, OPEC, utemiljöer, fristående förskolor, kommunala förskolor

Abstract

This thesis examines the similarities and differences between privately-run and municipality-run preschool playgrounds within a defined area in Uppsala municipality. Furthermore, it investigates whether the playgrounds in this area adhere to local and national guidelines. The guidelines used for comparison are those of Boverket, Skolverkets curriculum and Uppsala municipality. The study uses two tools to analyze the preschool playgrounds: OPEC (Outdoor Play Environment Category) and Boverkets checklist "Equipping the outdoor environment at schools and preschools for better learning and increased well-being." The OPEC model demonstrates an overview and is assessing area, proportion of vegetation, topography, and overall variation. Boverkets checklist evaluates specific aspects of the playground, such as safety, inclusion, and opportunities for creativity.

The result of the study indicates that there are some similarities, but primarily differences, between the two different types of preschools. Furthermore the study demonstrates that neither type of preschool is adhering to the guidelines presented in the theoretical framework. This implies that the preschool playgrounds are not providing children with the best conditions for play, which may impact their development and well-being.

Keywords: Pre-schools, pre-school playgrounds, OPEC, outdoor environment, privately-run preschool, municipality-run preschool

Innehållsförteckning

Tabellförteckning	7
Figurförteckning.....	8
1. Inledning	10
1.1 Syfte och frågeställningar	11
1.2 Avgränsning till Luthagen och Främre Luthagen	11
1.3 Relevansen för landskapsarkitektur	11
2. Bakgrund	13
2.1 Riktlinjer för förskolor som ramverk	13
2.1.1 Boverkets vägledning	13
2.1.2 Skolverkets läroplan för förskolan Uppsala kommun	14
2.1.3 Uppsala kommuns riktlinjer	14
2.2 Fristående och kommunala förskolor	15
3. Metod och material	16
3.1 OPEC och Boverkets checklista som verktyg	16
3.1.1 OPEC	16
3.1.2 Boverkets checklista "Rusta utemiljön vid skola och förskola för bättre lärande och ökat välbefinnande"	18
3.2 Tillvägagångssättet	27
3.2.1 Urval av förskolor	27
3.2.2 Datainsamling	28
4. Resultatet från verktygen.....	29
4.1 Presentation av data	29
4.2 Sammanfattning av tabellerna	30
5. Mönster utifrån resultatet	31
5.1 Skillnader mellan förskolorna	31
5.2 Liknande egenskaper	35
6. Diskuterande jämförelse och reflektioner	37
6.1 Bristfällig efterlevnad av riktlinjerna	37
6.1.1 Boverkets vägledning	37
6.1.2 Skolverkets läroplan	39
6.1.3 Uppsalas riktlinjer	39
6.2 Summering av resultat och möjliga förklaringar till mönster	41
6.3 Hållbarhet och etik	42
6.3.1 Hållbarhet	42
6.3.2 Etik	42
6.4 Implikationer av studien	43

6.5	Styrkor och begränsningar av metoden	44
7.	Vägen framåt	46
7.1	Vidare undersökning	46
	Referenser	47
	Bilaga 1.....	49

Tabellförteckning

Tabell 1. Poängsättningen ser enligt Mårtensson (2013) ut enligt nedan.	17
Tabell 2. Ett fåtal påståenden som är tagna från Boverkets checklista (2017).	18
Tabell 3. Resultat enligt OPEC-modellen. Adderar poängen från kriterium A, B & C och dividerar på 3 för att få Poäng (Mårtensson 2009).	29
Tabell 4. Resultat enligt Boverkets checklista. De förskolor som har en grön bock har egenskapen och de med ett rött kryss saknar den beskrivna egenskapen.	29

Figurförteckning

Figur 1. En förskolegård med lyktstople som belysning. Källa: Emmy Barmark Jardelid	19
Figur 2. (Vänster) Här syns en plats som 2-4 barn kan leka på, avskild från den större delen av gården. Källa: Emmy Barmark Jardelid	20
Figur 3. (Höger) Samma plats som figur 2 men från en annan vinkel. Källa: Emmy Barmark Jardelid	20
Figur 4. Ytterligare en plats där det tolkas som att färre barn kan leka. Källa: Emmy Barmark Jardelid	21
Figur 5. (Vänster) En gård som innehåller en variation av olika element. Källa: Emmy Barmark Jardelid	22
Figur 6. (Höger) Samma gård men fotat i en annan vinkel. Källa: Emmy Barmark Jardelid	22
Figur 7. Ett lekbuskage där det fanns plats att bygga koja. Källa: Emmy Barmark Jardelid	23
Figur 8. En klättervägg på en av förskolorna. Källa: Emmy Barmark Jardelid	23
Figur 9. På gården finns ett stort träd, samt en högre byggnad som skapar skugga. Källa: Emmy Barmark Jardelid	24
Figur 10. Exempel på hur odlingslådor kunde se ut på förskolegårdarna. Källa: Emmy Barmark Jardelid	25
Figur 11. Exempel på hur kompost kunde se ut på förskolegårdarna. Källa: Emmy Barmark Jardelid	25
Figur 12. På gårdarna finns olika typer av "scener" där barnen kan framföra scenisk framträdan. Detta visar en upphöjd "träplatå". Finns tecken av kreativt arbete på "träplatån". Källa: Emmy Barmark Jardelid	26
Figur 13. På denna gård fanns en "scen" med bänkar runt omkring. Källa: Emmy Barmark Jardelid	26
Figur 14. Den minsta kommunala förskolan. Källa: Emmy Barmark Jardelid	32
Figur 15. Den minsta fristående förskolan är betydligt mindre jämfört med den minsta kommunala förskolan. Källa: Emmy Barmark Jardelid	32
Figur 16. En fristående förskola som är större och har flera olika element. Källa: Emmy Barmark Jardelid	34
Figur 17. Förskolegården är begränsad till ytan och det går att se vart gården tar slut. Källa: Emmy Barmark Jardelid	35

- Figur 18. En kommunal förskola med begränsad växtlighet inrymd på en bostadsgård.
Källa: Emmy Barmark Jardelid 38
- Figur 19. En kommunal förskola med varierad topografi. Källa: Emmy Barmark Jardelid 40
- Figur 20. Ytterligare en kommunal förskola som har varierad topografi. Källa: Emmy
Barmark Jardelid 40

1. Inledning

I Sverige finns det enligt Skolverket (2022) cirka 9450 förskolor, varav 70% kommunala och 30% fristående. Gemensamt för förskolorna är att det enligt Boverkets vägledning bör finnas en friyta i anslutning till lokalerna de vistas i (Boverket 2015). Friytan ”omfattar den yta som barnen kan använda på egen hand vid sin utevistelse” och är en plats barnen kan leka fritt på (Boverket 2015:12). Vidare framgår det ur Boverkets vägledning *Gör plats för barn och unga* (2015) att förskolegårdar och lek har en betydande påverkan på barns utveckling. Leken skapar bland annat ”goda förutsättningar för att öka självkänsla och självkänedom samt för sociala färdigheter” (2015:16). Boverket påpekar att den ökade urbaniseringen och stadsbebyggelsen medför minskade utrymmen för barnen i staden. Därför framhålls vikten av att noggrant överväga utformningen av förskolegårdar för att säkerställa att barnen har tillräckligt stora ytor för lek och utevistelse. Brister i denna utformning kan leda till negativa konsekvenser för barns välbefinnande, bland annat kan ”Begränsade möjligheter för barn och unga att dagligen röra sig ute i sin närmiljö påverkar deras välbefinnande negativt” samt öka risken för försämrad hälsa (Boverket 2015:16).

Leken utgör för barn ett viktigt sätt att utvecklas och lära sig nya saker (Whitebread et al. 2012). Genom lek lär sig barn bland annat att kompromissa, koncentrera sig, bearbeta intryck, visa empati och utveckla sin kreativitet och fantasi (Whitebread et al. 2012). Lek är således inte enbart något roligt för barnen utan också ett sätt att lära sig de grundläggande egenskaper de behöver för att klara sig genom livet. Med den ökade tätningen av staden och det minskande antalet tillgängliga grönytor, begränsas dock barns möjligheter till lek. Förskolegårdarna blir därför ännu viktigare för barnen (Uppsala kommun 2020) då de tillbringar en stor del av sin vakna tid där. Enligt statistik från SCB (u.å) var 68% av barn i åldrarna 1-5 inskrivna på förskola, pedagogisk verksamhet eller fritidshem under 2023. För dessa 68% av barnen i Sverige utgör förskolegården en fri yta – en plats där de har möjlighet att delta i fri lek.

I många kommuner finns eller pågår arbete med att ta fram riktlinjer för hur stadsbyggandet kan ta hänsyn till Boverkets krav för barnens utemiljöer, däribland Uppsala. I Uppsalas riktlinjer framgår bland annat hur stor en förskolegård borde vara, vad den bör innehålla och vilka förutsättningar den ska ha (Uppsala kommun 2020). Riktlinjerna bygger på Boverkets allmänna råd (BFS 2015:1) och gäller för alla typer av förskolor, både fristående och kommunala.

Rörelsen som barnen kan få ut genom leken på gården påverkar deras utveckling i stor utsträckning och skillnader i hur gårdarna ser ut kan ge barnen på de olika förskolorna olika förutsättningar för framtiden. Att få syn på brister på gårdar kan vara en start till förbättring. Att få syn på tillgångar på en annan gård kan inspirera. I Uppsala kommun finns både fristående och kommunala förskolor som eventuellt skiljer sig åt i fråga om utformning av gården. Finns det något mönster i hur det skiljer sig åt? Vad finns det för likheter och skillnader mellan gårdarna?

1.1 Syfte och frågeställningar

Med bakgrunden i åtanke vill jag därmed undersöka om, och i så fall hur, fristående och kommunala förskolegårdar skiljer sig åt eller liknar varandra i Uppsala kommun. I och med att så många barn i Sverige går till förskolor och spenderar tid på tillhörande gård kommer eventuella skillnader i gården få konsekvenser för barnens välmående och utveckling. Jag vill upptäcka mönster i gårdarna. Vidare vill jag undersöka om de resultat som framkommer stämmer överens med vad som står i de kommunala och nationella riktlinjerna.

Frågeställningarna i studien är:

- Vad finns det för likheter och skillnader i fristående och kommunala förskolegårdar i Uppsala kommun?
- I vilken utsträckning efterlever förskolorna lokala och nationella riktlinjer?

1.2 Avgränsning till Luthagen och Främre Luthagen

Undersökningen har avgränsats till stadsdelarna Luthagen och främre Luthagen. Denna avgränsning gjordes för att hinna med tidsmässigt och för att möjliggöra besök på alla gårdar. I dessa områden finns 14 förskolor varav sju kommunala och sju fristående (Uppsala kommun u.å.). Anledning till avgränsningen var närheten till skribentens egna boende, samt för att det är ett mindre avgränsat område med liknande förhållanden i miljön kring förskolorna.

1.3 Relevansen för landskapsarkitektur

Design och utformning av utemiljöer påverkar barns utveckling och hur de interagerar med omgivningen (Boverket 2015). Landskapsarkitekter ska arbeta funktionsanpassat, hållbart och enligt de säkerhetsmässiga aspekterna som finns samt integrera redan befintliga naturmiljöer i designen. För att kunna göra det krävs det kunskap om vad som är bra miljöer för barn och vilka riktlinjer det finns att anpassa sig efter. Sammanfattningsvis är förskolegårdar ett viktigt område för landskapsarkitektur eftersom det i yrket krävs en noggrann genomtänkt design för

att uppfylla de egenskaper gården behöver ha gällande barns utveckling och välbefinnande.

2. Bakgrund

Förskolegårdar spelar en central roll i barnens utveckling och det är viktigt att det finns direktiv för hur förskolegårdarna ska utformas så att det sker korrekt och i enlighet med barnens behov. Nedan presenteras en bakgrund till ämnet samt en del av de skillnader som finns mellan fristående och kommunala förskolor. En del av bakgrunden bygger på de direktiv som finns kring förskolegårdar, från Boverket, Uppsala kommun och Skolverkets vägledningar.

Denna bakgrund kommer vidare användas under diskussionskapitlet för att dra slutsatser gällande frågeställningarna och syftet i studien.

2.1 Riktlinjer för förskolor som ramverk

I denna del presenteras riktlinjer som finns för förskolegårdar. De riktlinjer som finns gäller för både kommunala och fristående förskolor. Först presenteras de nationella riktlinjerna: Boverkets vägledning och Skolverkets läroplan för förskolan och sedan de lokala: Uppsala kommuns riktlinjer. Svårigheten med många av riktlinjerna är att de är övergripande vilket gör det svårt att bedöma objektivt. Vad som anses korrekt enligt riktlinjerna ligger i betraktarens ögon.

2.1.1 Boverkets vägledning

Boverkets vägledning bygger på Boverkets allmänna råd (BFS 2015:1) och behandlar bland annat storlek på gården, hur den bör ligga i förhållande till förskolelokalerna samt en del gårdskvaliteter.

En friyta är, som nämnt i inledningen, en yta där barnen kan leka fritt. Vidare ur Boverkets vägledning framgår att "Friytan bör ligga i direkt anslutning till byggnaden om den innehåller förskola..." samt att "barnen och eleverna bör själva kunna ta sig mellan byggnadsverket och friytan." (2015:68). Vidare skriver Boverket att friytan bör:

- Vara så rymlig att det utan svårighet eller risk för omfattande slitage går att ordna varierande terräng- och vegetationsförhållanden.
- Kännetecknas av goda sol- och skuggförhållanden, god luftkvalitet samt god ljudkvalitet. (2015:51)

Friytan bör enligt Boverket (2015) gärna vara större än 3000 m². Att det finns riktlinjer kring hur stor ytan bör vara är för att barnen kan utveckla flera sorters

lek om ytan är tillräckligt stor, bland annat finns det då enligt Mårtensson et al. (2009) plats för social lek.

2.1.2 Skolverkets läroplan för förskolan Uppsala kommun

I Skolverkets läroplan för förskolan står att "Barnen ska få förutsättningar att utveckla en allsidig rörelseförmåga genom att ges möjlighet att delta i fysiska aktiviteter och vistas i olika naturmiljöer." (2018:5). Sedan finns det inget mer gällande utemiljöernas utformning i Skolverkets läroplan för förskolan.

2.1.3 Uppsala kommuns riktlinjer

I Uppsala kommuns (2020) riktlinjer finns det krav på gårdskvaliteter, lokalisering och friytans storlek. De krav som finns gäller för planläggning av nya förskolor efter 2020 och det är därmed inte säkert att alla förskolor i studien uppfyller kraven eftersom de är byggda tidigare än 2020. En del krav går dock att anpassa förskolegården till i efterhand. Det är också möjligt att jämföra gårdarna med kraven för att se hur de ligger till i förhållande till dagens riktlinjer. På grund av att det är svårare att anpassa gårdarna till kraven på lokalisering läggs mindre vikt vid denna aspekt.

De krav som finns på gårdskvaliteter består av att gården ska "erbjuda en varierad miljö och innehålla grönska av naturkaraktär", "utgöra en trygg och lekfull miljö som stimulerar fysisk aktivitet", "ha ett bra mikroklimat som möjliggör utevistelse i både sol och skugga", "utgöra en bra grund för utomhuspedagogik", "vara användbar för alla" och "ha lämpliga ytor för rening och fördröjning av dagvatten" (Uppsala kommun 2020:8).

Gällande friytans storlek finns det olika krav beroende på vilken zon förskolan ligger i (Uppsala kommun 2020). Trots att kommunen benämner det som krav står det inte i formuleringen att gården ska vara en viss storlek, utan det står att ytan bör eftersträva en viss storlek. Enligt riktlinjerna är Uppsala indelat i tre zoner, zon 1, 2 och 3. Luthagen och Främre Luthagen ligger i Zon 1 och Zon 2. Zon 1 är Uppsalas innerstad, i denna zon borde en friyta vara minst 2000 m². I Zon 1 ligger två fristående förskolor (F1 och F4) samt en kommunal (K2) förskola. I zon 2 ligger resten av förskolorna och där borde friytan enligt riktlinjerna vara minst 3000 m². Ur riktlinjerna framgår att det är samma krav på gårdskvaliteterna oavsett vilken zon förskolan ligger i.

I riktlinjerna presenteras att gårdsmaterialet, det vill säga markmaterialet, på förskolegården kommer bero på hur stor friyta är (Uppsala kommun 2020). Det leder till att förskolorna inte kan ha samma material på gårdarna och att vissa kommer ha mer konstgjorda material och hårdgjorda ytor än vad andra förskolor har.

2.2 Fristående och kommunala förskolor

Det finns flera skillnader mellan de olika typerna av förskolor. En av de mest framträdande skillnaderna är att de har olika huvudmän. Fristående förskolor kan drivas av stiftelser eller aktiebolag, exempelvis genom föräldrakooperativ eller personalkooperativ, medan de kommunala förskolorna drivs av kommunen (Skolverket, u.å.a.). Denna skillnad i huvudmannaskap innebär att fristående förskolor kan vara vinstdrivande, vilket inte är möjligt för de kommunala förskolorna (Kommunalarbetaren 2024). Fristående förskolor har möjlighet att minska kostnader för lokaler, personal och utrymmen vilket kan bidra till att verksamheten blir lönsam, men detta kan i vissa fall påverka barnens miljö negativt (Kommunalarbetaren 2024).

En annan betydande skillnad, som i stor utsträckning kan påverka utemiljön, är förskolans inriktning. De kommunala förskolorna är allmänna och har ingen specifik inriktning, medan de fristående förskolorna ofta har en specifik inriktning (Skolverket u.å.b). I Luthagen samt Främre Luthagen finns förskolor med Reggio Emilia och Montessori-inriktning (Dibber u.å., Stabby Montessori u.å.). De olika pedagogiska inriktningarna kan spela en mer eller mindre framträdande roll för förskolornas verksamhet, men oavsett inriktning är båda förskoletyperna, fristående och kommunala, skyldiga att följa läroplanen (Skolverket 2023). Detta innebär att det är regeringen som, på övergripande nivå, bestämmer de mål, riktlinjer och värdegrunder som förskolorna ska följa (Skolverket 2023).

3. Metod och material

Metoden har baserats på två olika färdiga bedömningsverktyg som användes vid jämförelsen av förskolegårdarna. Nedan går de igenom, samt tillvägagångssättet vid urvalet av förskolorna och vid den datainsamling som skett.

3.1 OPEC och Boverkets checklista som verktyg

För att kunna diskutera förskolegårdarna har två kompletterande bedömningsverktyg använts. OPEC (Mårtensson et al. 2009) är det första och Boverkets "Rusta utemiljön vid skola och förskola för bättre lärande och ökat välbefinnande" (2017) är det andra. OPEC är en modell som bedömer area, andel växtlighet/topografiska skillnader och hur väl det är integrerat i resten av förskolegården. Denna modell är beprövad och mer övergripande. För att kunna bedöma specifika egenskaper på gården valdes en checklista som Boverket tagit fram. Boverkets modell bedömer flera olika punkter: barnens deltagande, lärandeaspekter på gården, tryggheten och möjlighet till fysisk aktivitet. I denna uppsats kommer endast ett fåtal aspekter att väljas ut för att komplettera OPEC-modellen med anledning av den begränsade tiden, men också för att alla aspekter inte är relevanta för uppgiftens syfte.

3.1.1 OPEC

Outdoor Play Environment Category, förkortat till OPEC, är en modell som utvecklats för att kunna bedöma hur väl en förskolegård är utformad utifrån barnens perspektiv (Mårtensson et al. 2009). Modellen skapades eftersom det fanns en brist på kunskap om fördelarna med gröna förskolegårdar och för att politiker inte värderade att skydda grönskan som fanns (Mårtensson et al. 2009). Författarna ansåg att den studie som gjordes kunde användas som underlag för modeller. Vidare skriver Mårtensson et al. (2009) att undersökningen grundar sig på data som består av barn som filmats när de leker på olika förskolegårdar. Författarna skriver att resultatet från den insamlade datan visar att ju större och mer grönska som finns, samt hur integrerade de olika faktorerna är, ju mer leker barnen. Det vill säga att ju högre poäng gården får, desto bättre är den för barnens lek.

I OPEC-modellen bedöms tre olika kriterier. Det första kriteriet, A, handlar om hur stor tillgänglig yta barnen har utomhus (Mårtensson et al. 2013). Enligt Mårtensson är en större yta att föredra eftersom den erbjuder flera olika sorters lek. Den blir också mer spännande för barnen eftersom den ger en känsla av att det finns mycket att utforska. En större yta är även tåligare för slitage.

Det andra kriteriet, B, som bedöms i OPEC är hur stor del av ytan som består av växtlighet eller kullar/topografiska förändringar, det vill säga den yta som inte är plan friyta (Mårtensson et al. 2013). Det här kriteriet är viktigt då ökad växtlighet för med sig en större mängd löst material som ger barnen möjligheter i leken och de kan öva på sin problemlösningsförmåga (Mårtensson 2013). Vidare förklarar Mårtensson att med kullar och träd kan barnen bland annat rulla nedför kullar och springa ”sick-sack” mellan träden. Det finns fler möjligheter till lek om ytan inte är helt plan då barnen oftast endast korsar över. Mårtensson utvecklar i en av hennes andra artiklar, *Hälsofrämjande äventyr med naturen som distraktion* (2012), att det även är lättare för flickor och pojkar samt barn av olika åldrar att leka när gården innehåller mer grönska.

Tredje och sista kriteriet, C, bedömer hur väl element på förskolegården är integrerade. De element som Mårtensson et al. menar är vegetation, öppna ytor och lekredskap (2013). Detta kriterie är enligt Mårtensson viktigt eftersom det är ett mått på variationen i gården och hur väldistribuerad den är. Hon menar att en mer väldistribuerad förskolegård ger mer öppna och flexibla lekar, det ger också mer dynamiska rörelsemönster över hela gården.

Tabell 1. Poängsättningen ser enligt Mårtensson (2013) ut enligt nedan.

	1 poäng	2 poäng	3 poäng
Kriterie A*	Liten, < 1200 m ²	Medel, 1200-3000 m ²	Stor, > 3000 m ²
Kriterie B	Icke plan yta är liten/ingen (mindre än 15%)	< halva ytan (dock mer än 15%)	> halva ytan
Kriterie C	Finns inte någon integration mellan elementen. Vegetationen finns längs ytterkanterna och är knapphändig Begränsad vegetation finns intill lekredskapen.	Ett av påståendena behöver uppfyllas: a) Lekredskap är intilliggande till träd och buskar eller är integrerad i ytor som har vild karaktär. b) Den fria ytan är placerad mellan leken och är inte separata delar av miljön.	Både a) och b) behöver uppfyllas.

* Det finns alternativa mått där 1 poäng: liten - mindre än 2000 m², 2 poäng: medel - 2000 - 6000 m², 3 poäng: stor - mer än 6000 m². Vid undersökning av gårdarna uppvisades större skillnad med de lägre siffrorna och därmed valdes det alternativet istället.

3.1.2 Boverkets checklista "Rusta utemiljön vid skola och förskola för bättre lärande och ökat välbefinnande"

Boverkets checklista för gårdens kvaliteter har utvecklats i samarbete med Skolverket och Tankesmedjan Movium (2017). Den skapades i samband med att staten utlyste bidrag till skolor som ville rusta upp sina skolgårdar eller förskolegårdar. Checklistan var i processen ett hjälpsamt verktyg när skolorna själva skulle bedöma gårdarna samt skicka in material för att få statsbidraget (Boverket 2017). I checklistan finns fyra punkter: "Förbättra lärandet", "Skapa trygghet", "Stimulera fysisk aktivitet" och "Göra barn och elever delaktiga" (Boverket 2017). Under punkterna finns underpunkter med påståenden som går att fylla i om de finns, saknas eller önskas. I undersökningen kommer endast "finns" och "saknas" räknas med. "Önskas" räknas inte med eftersom det kräver att man frågar barnen och personalen, vilket det inte fanns tid för inom ramen för uppgiften.

I denna studie har punkterna "Skapa trygghet" och "Stimulera fysisk aktivitet" fokuserats på eftersom de har flera underpunkter som handlar om gårdens faktiska utseende och de kan komplettera OPEC-modellen. Ett påstående från punkten "Förbättra lärandet" valdes med. De påstående som valts ut från Boverkets checklista (2017) och som kommer användas i bedömning av förskolegårdarna är:

Tabell 2. Ett fåtal påståenden som är tagna från Boverkets checklista (2017).

Belysning	"Belysning på flertalet områden som möjliggör användning av utemiljön under kvällstid och mörka årstider." (2017:1)
Små platser	"Små platser lagom för 2-4 barn att dra sig undan på." (2017:1)
Kön, ålder och funktionsvariationer	"Platser som uppmuntrar till lek oavsett kön, ålder och funktionsvariationer." (2017:1)
Klättra mm.	"Möjligheter att klättra, klänga, hänga och bygga kojor." (2017:1)
Skugga	"Skugga tillgänglig för samtliga barn och elever." (2017:1)
Kretslopp	"Synliga kretslopp till exempel regnvatten, kompost, odling, energi (ekosystemtjänster)." (2017:1)
Experiment mm.	"Platser för experiment, kreativt arbete och scenisk framträdan." (2017:1)

Vidare ska nämnas att det fanns flera andra påståenden under “Skapa trygghet” och “Stimulera fysisk aktivitet” som valdes bort. Anledningen till det var att de antingen var för lika OPEC:s kriterier, för att de handlade mer om hur engagerad personalen var eller hur verksamhetsplanen såg ut. Trots att det är intressant så skulle undersökandet av det ge en annan inriktning på uppsatsen, eftersom dessa inte är lika fokuserade på gårdens faktiska utformning.

Nedan beskrivs hur egenskaperna i Boverkets checklista tolkats och vad förskolorna behövde innehålla för att uppfylla egenskapen.

Belysning

Figur 1. En förskolegård med lyktstople som belysning. Källa: Emmy Barmark Jardelid

För att inkluderas som belysning räknades både belysning som syns i figur 1, samt belysning som satt på fasaden av förskolelokalerna.

Små platser

Figur 2. (Vänster) Här syns en plats som 2-4 barn kan leka på, avskild från den större delen av gården. Källa: Emmy Barmark Jardelid

Figur 3. (Höger) Samma plats som figur 2 men från en annan vinkel. Källa: Emmy Barmark Jardelid

Figur 2 och 3 visar en plats som anses passa barn om de vill leka i mindre grupper. Platsen ligger i hörnet och är avskild från den större delen av gården. Barn kan dra sig undan om de vill leka färre personer. Platser liknande den här ansågs vara passande för färre barn. Figur 4 nedan visar också en plats som ligger avskild från den stora delen av gården och ansågs därmed också som en plats för färre barn.

Figur 4. Ytterligare en plats där det tolkas som att färre barn kan leka. Källa: Emmy Barmark Jardelid

Kön, ålder och funktionsvariationer

Figur 5. (Vänster) En gård som innehåller en variation av olika element. Källa: Emmy Barmark Jardelid

Figur 6. (Höger) Samma gård men fotat i en annan vinkel. Källa: Emmy Barmark Jardelid

Vad gällde inkludering av kön och ålder räknades platser som hade flera olika lekredskap, större och mindre, om det fanns olika material på gården samt om det fanns grönska som barnen kunde leka omkring eller i. Detta baserades på det Mårtensson skriver i sin artikel *Hälsofrämjande äventyr med naturen som distraktion* (2012) som utvecklades under kapitel 3.1.1. Ett exempel på en sådan plats visas i figur 5 och figur 6. Det syns att det finns klätterställning i bakgrunden, denna kan användas av både yngre och äldre barn. Det finns även grönska som är bra för både flickor och pojkars lek.

Gällande om gården gav barn med funktionsvariationer möjligheten att leka så var det ingen gård som erbjöd detta. En del gårdar hade mer hårdgjorda material än andra men det ansågs inte som att det räckte för att gården skulle kunna uppfylla den egenskapen. Därmed ströks denna aspekt när gårdarna skulle bedömas enligt funktionsvariations-aspekten.

Klättra mm.

Figur 7. Ett lekbuskage där det fanns plats att bygga koja. Källa: Emmy Barmark Jardelid

Figur 8. En klättervägg på en av förskolorna. Källa: Emmy Barmark Jardelid

Gällande Boverkets egenskap om det finns “Möjligheter att klättra, klänga, hänga och bygga kojor.” (2017:1) tolkades bland annat platser där det fanns löst, större material som barnen kunde bygga med/hänga i. En sådan plats visas i figur 7. Vidare tolkades en plats där det gick att klättra om det fanns lämpligt träd, klättervägg eller eventuellt annat material där barn kunde klättra och som var menade för den aktiviteten. I figur 8 syns en klättervägg som barn kunde klättra på och som därmed räknades med i tolkningen.

Skugga

Figur 9. På gården finns ett stort träd, samt en högre byggnad som skapar skugga. Källa: Emmy Barmark Jardelid

När det bedömdes om en plats hade plats för skugga fanns olika kriterier som gjorde att gården kunde uppfylla egenskapen. Kriterierna var antingen om det fanns träd som var tillräckligt stora eller många eller om det fanns högre hus i närheten som kunde skugga större delar av gården. I figur 9 syns en förskolegård som hade både ett större träd samt flera hus i närheten som skuggade stora delar av gården.

Kretslopp

Figur 10. Exempel på hur odlingslådor kunde se ut på förskolegårdarna. Källa: Emmy Barmark Jardelid

Figur 11. Exempel på hur kompost kunde se ut på förskolegårdarna. Källa: Emmy Barmark Jardelid

För att förskolan skulle kunna tillgodoräkna sig egenskapen “Synliga kretslopp till exempel regnvatten, kompost, odling, energi (ekosystemtjänster)”. (Boverket 2017:1) krävdes ett element där barnen hade möjlighet att tydligt se kretsloppen, sådana tydliga exempel kunde till exempel vara odlingslådor, exempelvis sådan i figur 10, eller kompost, se figur 11. Träd, buskar och perennplanteringar bedömdes inte som ett synligt kretslopp då dessa inte alltid bryts ned varje år och inte har lika kort reproduktionscykel, det bedömdes som att de inte var lika tydliga synliga kretslopp.

Experiment mm.

Figur 12. På gårdarna finns olika typer av "scener" där barnen kan framföra scenisk framträdan. Detta visar en upphöjd "träplåt". Finns tecken av kreativt arbete på "träplåt". Källa: Emmy Barmark Jardelid

Figur 13. På denna gård fanns en "scen" med bänkar runt omkring. Källa: Emmy Barmark Jardelid

I de ovanstående figurerna, figur 12 och 13, visas två platser som tolkades som platser där barn kunde ha "scenisk framträdan". Svårigheten gällande denna egenskap var att bedöma vad som konkret utgör "kreativt arbete" och vad som är en plats för experiment eftersom kreativitet och experiment kan ta sig uttryck på många olika sätt. Vid bedömning tolkades det som så, att om det fanns tydliga indikationer på kreativitet, såsom i figur 12 där det syns att det är ritat med gatukrutor på den upphöjda träplatån, kunde förskolan anses uppfylla denna egenskap. För att detta kriterium skulle uppfyllas, kunde även förskolegården inkludera element som möjliggjorde experimenterande, till exempel genom att erbjuda någon form av vatteninsamling där barnen hade möjlighet att experimentera med vatten.

3.2 Tillvägagångssättet

I undersökningen av förskolorna har ett antal förskolor valts, för att minimera felmarginalen var det bra om förskolorna hade samma förutsättningar, detta diskuteras utförligare i kapitlet nedan. Förskolorna benämns aldrig vid namn utan kommer att få en bokstav och siffra, F till de fristående och K till de kommunala. Vidare i kapitlet diskuteras på vilket sätt datainsamlingen till uppsatsen skett.

3.2.1 Urval av förskolor

I Luthagen och främre Luthagen finns det lika många fristående som kommunala förskolor, sju kommunala och sju fristående. Enligt Boverkets segregationsbarometer (2022) är de flesta av förskolorna belägna i samma socioekonomiska område, vilket klassificeras som områdestyp 5. Områdestyp 5 kännetecknas av mycket goda socioekonomiska förutsättningar. Ett undantag utgörs av en fristående förskola som är belägen i ett studentområde och därmed klassificeras som områdestyp 2, vilket innebär att området uppvisar socioekonomiska utmaningar (Boverket 2022). Valet av förskolor och det faktum att majoriteten av dem är belägna i samma socioekonomiska område syftar till att möjliggöra en tydlig jämförelse mellan de kommunala och fristående förskolorna. Syftet är att eventuella skillnader inte ska kunna förklaras av att förskolorna är belägna i olika socioekonomiska områden.

Två fristående förskolor, F6 och F7, har inga egna förskolegårdar, dessa förskolor tillbringar förmodligen istället tid i närliggande parker. Dessa förskolor kommer därmed inte få några poäng i varken OPEC-modellen eller Boverkets checklista. Trots att förskolorna inte får några poäng i verktygen kommer de ändå vara med i resultatanalysen och diskussionen för att jämföras med bakgrunden.

3.2.2 Datainsamling

Den datainsamling som genomförts är bland annat en kartstudie över förskolegårdarna för att räkna ut hur stor förskolegården är samt hur stor procent av gården som är växtlighet och icke-plan yta, enligt kriterium A och B i OPEC-modellen. Detta kompletterades med platsbesök för att få en bättre bild av gårdarna. Platsbesöken och observationen av förskolorna genomfördes när förskolorna var stängda, anledningen till det var för att undvika att bli partisk när man såg hur barnen använde gården.

För att få fram material till kriterium C i OPEC-modellen genomfördes platsbesök på samtliga förskolor. Material till Boverkets checklista samlades in under platsbesöken av förskolorna och tolkades enligt ovanstående rubriker och bilder.

4. Resultatet från verktygen

I det här kapitlet redovisas de resultat som uppvisades under platsbesöken samt resultat från kartstudie och datainsamling.

4.1 Presentation av data

Tabell 3. Resultat enligt OPEC-modellen. Adderar poängen från kriterium A, B & C och dividerar på 3 för att få Poäng (Mårtensson 2009).

	Fristående förskolor					Kommunala förskolor						
Kriterie:	F1	F2	F3	F4	F5	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7
A	1p	1p	1p	1p	2p	2p	2p	1p	1p	2p	2p	2p
(m ²)	(100)	(700)	(1150)	(580)	(1600)	(1700)	(2000)	(650)	(850)	(1400)	(2880)	(1500)
B	1p	1p	3p	1p	2p	2p	2p	1p	1p	2p	2p	2p
C	1p	1p	2p	1p	2p	3p	3p	1p	1p	3p	2p	2p
Poäng	1p	1p	2,3p	1p	2p	2,3p	2,3p	1p	1p	2,3p	2p	2p
	Medelvärde: 1,4					Medelvärde: 1,8						

Tabell 4. Resultat enligt Boverkets checklista. De förskolor som har en grön bock har egenskapen och de med ett rött kryss saknar den beskrivna egenskapen.

	Fristående förskolor					Kommunala förskolor						
	F1	F2	F3	F4	F5	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7
Belysning:	✓	✗	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Små platser:	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Kön, Ålder & Funktionsvariationer*:	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Klättra mm.:	✗	✗	✓	✗	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗
Skugga:	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓
Kretslopp:	✗	✓	✓	✗	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓
Experiment:	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✗	✓	✗	✗	✓	✗

* Det har inte funnits lekredskap för barn med fysiska funktionsvariationer på någon förskolegård, därmed för att få större spridning i resultatet har det fokuserats på kön och ålder-aspekten när poäng utdelas. Är funktionsvariationer-aspekten inräknad får ingen förskolegård poäng.

4.2 Sammanfattning av tabellerna

Sammanlagt tilldelades de fristående förskolorna 21 av 45 möjliga poäng och de kommunala förskolorna 39 av 63 möjliga poäng i OPEC-modellen. Enligt Boverkets checklista fick de fristående 18 av 35 möjliga gröna bockar och de kommunala 35 av 49 möjliga gröna bockar. Generellt sett presterade de kommunala förskolorna bättre enligt båda bedömningsverktygen.

När det gäller OPEC-modellen är det genomsnittliga resultatet för de kommunala förskolorna något högre än för de fristående. De kommunala förskolorna tenderar att samla fler poäng i kriterium A, B och C där de flesta får 2 eller 3 poäng medan undantagen från 1 poäng. De fristående förskolorna samlar generellt lägre poäng, men det finns ett par undantag med högre resultat. Ett gemensamt mönster för alla förskolor är att om de får 1 poäng i något kriterium tenderar de att få lägre poäng även i de andra kriterierna.

Resultaten i Boverkets checklista är mer varierade både mellan förskolorna och inom samma förskoletyp. Här går det inte att identifiera lika tydliga mönster som i OPEC-modellen. En tendens som dock går att observera är att de kommunala förskolorna generellt uppnår fler gröna bockar än de fristående, särskilt i de tre översta egenskaperna: Belysning, Små platser och Kön, ålder & funktionsvariationer. De fristående förskolorna däremot, utmärker sig i egenskapen om möjligheten att klättra mm., en funktion som två av dessa förskolor erbjuder, men som saknas helt hos de kommunala förskolorna.

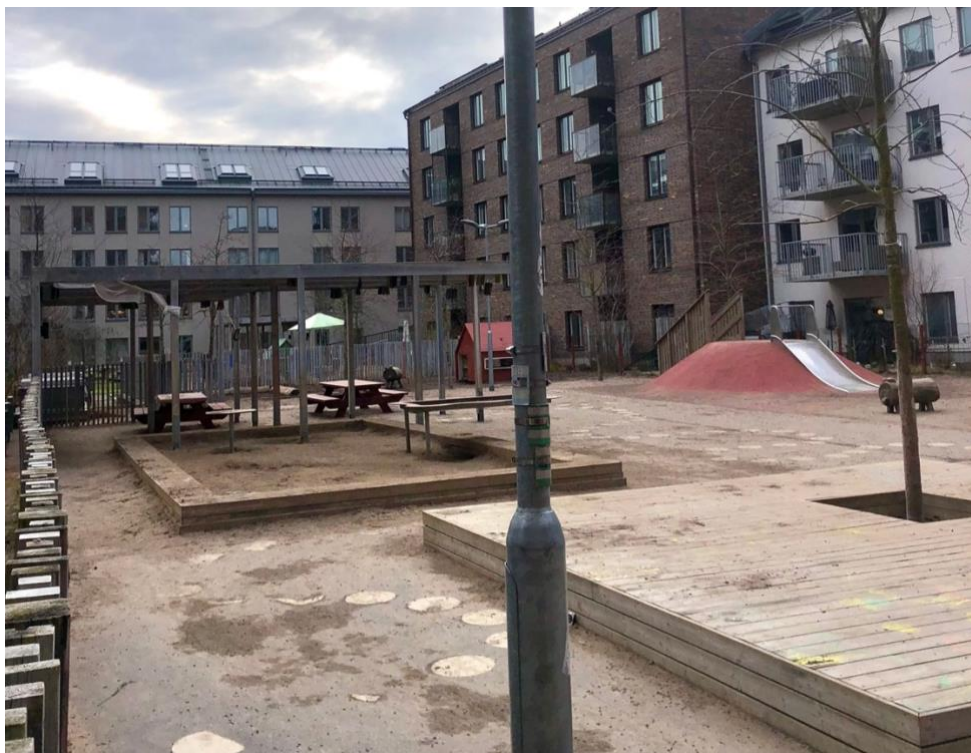
5. Mönster utifrån resultatet

I nedanstående kapitel kommer de resultat som presenterats i kapitel 4 att analyseras.

5.1 Skillnader mellan förskolorna

Resultaten visar på flera skillnader mellan fristående och kommunala förskolor. En av de mest framträdande skillnaderna är huruvida förskolorna har en egen gård eller inte. Samtliga 7 av 7 kommunala förskolor har en egen gård, medan endast 5 av 7 fristående förskolor har en sådan. Förskolorna F6 och F7, som tidigare nämnt, erhöles inga poäng i något av bedömningsverktygen, men i jämförelsen räknas förskolorna utan gård ändå med. Det faktum att två fristående förskolor saknar egen förskolegård innebär troligtvis att de istället tillbringar tid i närliggande parker.

Vidare framgår ur tabell 3 att det generellt är mindre area på de fristående förskolegårdarna jämfört med på de kommunala förskolegårdarna. På de kommunala gårdarna får majoriteten 2 poäng medan undantagen (2 stycken) får 1 poäng. Det är tvärtom på de fristående gårdarna, där majoriteten får 1 poäng och undantaget (1 styck) får 2 poäng. Detta innebär att de fristående förskolorna har mindre ytor för sina gårdar i jämförelse med de kommunala. Det faktum att de fristående förskolorna är generellt mindre och kommunala generellt är större kan tydligt ses i figur 14 och figur 15. Dessa förskolor är de minsta i vardera förskoletyp, den fristående förskolan är betydligt mindre än den kommunala.

Figur 14. Den minsta kommunala förskolan. Källa: Emmy Barmark Jardelid

Figur 15. Den minsta fristående förskolan är betydligt mindre jämfört med den minsta kommunala förskolan. Källa: Emmy Barmark Jardelid

För att identifiera mer detaljerade skillnader krävs en närmare analys av påståendena i Boverkets checklista. Enligt checklistan framgår det att de kommunala förskolorna generellt erbjuder bättre belysning, fler experimentella aktiviteter samt en högre grad av inkludering. Till belysning inkluderades, som tidigare nämnt, stolpar som fanns mot/på gården samt väggbelysning på förskolelokalerna. Samtliga kommunala förskolor har belysning, medan endast två av de fem fristående förskolor har belysning.

Checklistan visar även att alla de kommunala förskolorna har tillgång till platser för olika kön och åldersgrupper, medan endast tre av de fem fristående förskolorna har detta. Detta indikerar på att de kommunala förskolorna är mer inkluderande när det gäller att erbjuda utrymme för olika kön och åldrar. Det kan således konstateras att de kommunala förskolorna värderar denna aspekt högre än de fristående förskolorna.

Vid bedömning av tillgången till platser för experiment, kreativt arbete och scenisk framträdan presterade de kommunala förskolorna återigen bättre. De kommunala förskolor som uppfyllde denna egenskap hade bland annat en liten upphöjd scen i trä. Dessutom fanns det en förskola med en upphöjd vatteninsamling, vilket gav barnen möjlighet att experimentera med vatten. Bedömningen av om det fanns plats för kreativt arbete var, som tidigare nämnt, en utmaning eftersom kreativitet kan ta sig många olika uttryck. Vissa förskolor hade asfalt där det var möjligt att rita med gatukritor, medan andra hade löst material från växtligheten som gick att pyssla med.

Vidare framgår det från Boverkets checklista att de kommunala förskolorna presterade bättre i kategorin "synliga kretslopp". De förskolor som fick en grön bock i denna kategori hade odlingslådor, antingen tomma eller med intorkade växtrester. En förskola hade dessutom en kompost på gården, tillgänglig för barnen att utforska och kompostera i. Hos de fristående förskolorna var odlingslådor eller kompost mindre vanliga, vilket resulterade i lägre poäng. Att ha synliga kretslopp på gården har stor betydelse för barnens utveckling och förståelse av naturen. Det kan även underlätta den pedagogiska verksamheten.

En aspekt som däremot de fristående förskolorna presterat bättre i var möjligheten att klättra, klänga, hänga och bygga kojor. Denna möjlighet fanns på två av de fristående förskolegårdarna, men endast på en av de kommunala förskolorna. Skillnaden kan bero på faktorer som gårdarnas skötsel eller artval och skulle kunna förbättras genom ökad medvetenhet hos de som ansvarar för gårdarnas utformning och skötsel. Det är också viktigt att notera att denna aspekt kan vara svår att bedöma korrekt genom enbart inspektion, eftersom barnens lek inte var synlig vid bedömning av gården.

Det går att se sämre resultat bland de fristående förskolorna i jämförelse med de kommunala förskolorna. Även om genomsnittsvärdet för de olika typerna av förskolorna i OPEC-modellen inte skiljer sig avsevärt finns det flera faktorer som de fristående förskolorna presterat sämre i, bland annat huruvida de har förskolegård eller ej, om de har synliga kretslopp samt hur stor förskolegård de har. Undantaget från den negativa trenden är förskola F3 samt, i viss mån, förskola F5. Både F3 och F5 har uppnått högre poäng än de andra fristående förskolorna i OPEC-modellen. De möjliga förklaringarna till denna avvikande trend kan vara att dessa förskolor har en bättre geografisk placering, engagerade pedagoger eller en bättre ekonomisk situation. Förskola F5 visas i figur 16. En intressant observation är att F3, trots att den inte är stor, har fått högst poäng bland de fristående förskolorna. Detta kan förklaras av att förskolan inte behöver täcka lika stor yta, vilket gör att andelen växtlighet och topografi på gården utgör en större del av gårdsytan. Nackdelen med den mindre ytan är att det finns mindre fri yta för aktiviteter, vilket kan begränsa möjligheterna för öppna lekar och för barnen att springa fritt.

Figur 16. En fristående förskola som är större och har flera olika element. Källa: Emmy Barmark Jardelid

5.2 Liknande egenskaper

Resultaten indikerar på att det finns fler skillnader än likheter bland förskolorna. En likhet som dock observerades var att förskolorna uppnådde liknande resultat när det gällde förekomsten av platser för färre barn. De jämförbara resultaten mellan de olika förskoletyperna tyder på att det inte spelar någon avgörande roll om barnet går på en fristående eller kommunal förskola för att kunna utveckla lek i mindre grupp.

En annan gemensam egenskap var att det fanns plats för skugga på majoriteten av förskolorna. Detta tyder på att det är av stor vikt för varje förskola att tillhandahålla skugga, troligtvis för att möjliggöra utomhusvistelse även under varmare dagar. Att skugga var tillgängligt på de flesta av förskolorna kan bero på förskolornas placering nära högre byggnader eller på att de flesta förskolor hade större träd som gav skydd från solen under större delen av dagen.

*Figur 17. Förskolegården är begränsad till ytan och det går att se vart gården tar slut.
Källa: Emmy Barmark Jardelid*

En gemensamt negativ aspekt var att varken de fristående eller de kommunala förskolorna uppnådde 3 poäng på kriterium A i OPEC-modellen. Detta innebär att ytan på förskolegårdarna inte är tillräckligt stor, exempel på en liten gård visas i figur 17. Den begränsade ytan kan medföra svårigheter för barnen att utveckla all sorts lek, vilket i sin tur kan begränsa deras möjlighet till utveckling. Att förskolegårdarna är mindre betyder även att de blir mindre spännande för barnen eftersom de är snabba att upptäcka och enklare att scanna av (Mårtensson 2013).

Dessutom utsätts mindre gårdar för större slitage och kräver därmed upprustning oftare. Av de förskolor som ingick i studien uppnådde inte alla ens för att få 2 poäng. Barnen på dessa gårdar har än mer begränsade möjligheter till leken som, tidigare nämnt, är så viktig för deras välmående och utveckling. Trots att resultatet överlag var låga för samtliga förskolor framgår det i tabell 3 att de kommunala förskolorna har någorlunda bättre resultat i kriterie A. Dessa förskolor erbjuder således barnen bättre möjligheter för lek. Jag anser att gårdarna med små gårdar bör se över lokalisering alternativt försöka hitta andra lösningar till problemet så barnen, oavsett förskoletyp, får samma förutsättningar för lek.

6. Diskuterande jämförelse och reflektioner

I det här kapitlet görs jämförelser till de direktiv som presenterades i kapitel 2.1 för att se om förskolorna i Luthagen följer de riktlinjer som finns i kommunen. Möjliga anledningar till varför det skiljer sig mellan förskolegårdarna görs också i detta kapitel. Under jämförelser och uppsummering av resultat diskuteras studien i ett större sammanhang kopplat till hållbarhet och etik. Senare framhävs möjliga implikationer samt begränsningar och styrkor med studien.

6.1 Bristfällig efterlevnad av riktlinjerna

I inledningen av arbetet framhävs hur viktig leken är för barnen och deras utveckling samt välmående. Nationella och lokala riktlinjer finns för att alla barn ska få möjlighet till en bra lek och för att skapa tydliga mål. De lägger vikt vid att det ska finnas grönska, tillräckligt med yta, bra mikroklimat, dagvattenhantering och förutsättningar för alla barn att vara med och leka. Trots tydliga riktlinjer finns inte alla element på gårdarna och det finns flera avvikelser mellan riktlinjerna och gårdarnas utformning.

6.1.1 Boverkets vägledning

Boverkets råd "Friytan bör ligga i direkt anslutning till byggnaden om den innehåller förskola..." (2015:68) uppfylls inte av alla fristående förskolor. Två av dessa förskolor har inte någon egen förskolegård. Resten av förskolorna har förskolegårdar i anslutning till sina lokaler och uppfyller därmed Boverkets råd.

*Figur 18. En kommunal förskola med begränsad växtlighet inrymd på en bostadsgård.
Källa: Emmy Barmark Jardelid*

Gården ska även “Kännetecknas av goda sol- och skuggförhållanden, god luftkvalitet samt god ljudkvalitet.” (2015:51). Goda sol- och skuggförhållanden finns på gårdarna, men det går att ifrågasätta om det är god ljudkvalitet på gårdarna. Ljudkvaliteten var inte något som studerades vid platsbesöken eftersom det vid observationstillfället inte var några barn där, men det går att dra slutsatser kring påståendet iallafall. Beroende på hur gårdarna ligger i förhållande till byggnaderna omkring kan man anta hur ljudnivåerna på gården är. Som går att se i exempelvis figur 18 ligger gården omsluten av högre hus och har begränsad växtlighet, vilket leder till att det inte finns något som dämpar ljudet från gården. Det betyder att inte alla gårdar uppfyller Boverkets vägledning gällande ljudnivån på gården.

Enligt Boverket ska gården “Vara så rymlig att det utan svårighet eller risk för omfattande slitage går att ordna varierande terräng- och vegetationsförhållanden.” (Boverket 2015:51). I och med att alla förskolor är relativt små uppfylls inte detta påstående och gårdarna utsätts därmed för omfattande slitage. Detta kan komma att resultera i högre skötselkostnader, sämre hållbarhet och sämre förutsättningar för barnens lek.

6.1.2 Skolverkets läroplan

Förskolebarnen ska, som sagts under rubriken 2.1.2, ha möjlighet att vistas i olika naturmiljöer och enligt min analys av resultaten har barnen inte den möjligheten. Det var inte någon förskola som fick högsta poäng i OPEC-modellen eller som hade alla egenskaper under Boverkets checklista. Det tyder på att det inte finns olika naturmiljöer och att barnen därmed har begränsade möjligheter till lek.

6.1.3 Uppsalas riktlinjer

Ett mönster som gick att se var att alla förskolegårdar, oavsett förskoletyp, låg under vad Uppsalas riktlinjer angav som minsta storlek för hur stor förskolegården borde vara. Den enda som klarade sig precis var den kommunala förskola som låg i zon 1, där minsta area skulle vara 2000 m². Denna förskolegård hade enligt tabell 3 en friyta på 2000 m².

Enligt Uppsalas riktlinjer framgår att markmaterialet kan skilja sig åt beroende på hur stor gården är. Som det går att se på förskolorna i figur 17 är materialet hårdgjort och konstgjort, något som enligt riktlinjerna är vanligt på förskolor som har en mindre gård. Trots att det i Uppsalas riktlinjer står att gårdens markmaterial kommer skilja sig beroende på hur stor yta gården har, är det enligt Boverkets riktlinjer viktigt att gården ska "Vara så rymlig att det utan svårighet eller risk för omfattande slitage går att ordna varierande terräng- och vegetationsförhållanden." (Boverket 2015:51). För de gårdar som är minst är frågan om de ska följa Boverkets eller Uppsala kommuns riktlinjer, vilken är överordnad vilken? Boverket menar att det ska finnas varierande terräng- och vegetationsförhållanden medan Uppsala kommun tillåter att det inte behöver finnas variation om gården är tillräckligt liten. Det gör att gårdarna som är tillräckligt små får undantag från riktlinjen angående variation och det resulterar därmed i en ännu sämre gård för barnen.

Det påstående som uppfylls av majoriteten av förskolorna, både de fristående och kommunala, är det som handlar om mikroklimatet på gården. Av de fristående förskolorna uppfyller alla detta påstående och på de kommunala är det nästan alla förskolor som har skugga och sol. Detta mål från Uppsalas riktlinjer är liknande det från Boverkets vägledning som säger att gården ska "Kännetecknas av goda sol- och skuggförhållanden, god luftkvalitet samt god ljudkvalitet." (2015:51). När förskolan har ett bra mikroklimat möjliggör det för utevistelse oavsett temperatur eller väder.

Figur 19. En kommunal förskola med varierad topografi. Källa: Emmy Barmark Jardelid

Figur 20. Ytterligare en kommunal förskola som har varierad topografi. Källa: Emmy Barmark Jardelid

Huruvida förskolorna har en varierad miljö, enligt Uppsalas riktlinje att gården ska “erbjuda en varierad miljö och innehålla grönska av naturkaraktär” (2020:8), går att tolka utifrån OPEC-modellens kriterium B. Ur resultatet går att utläsa att flera av de kommunala förskolorna generellt fick högre poäng på detta kriterium, men att den enda förskolan som fick 3 poäng var fristående. Det fanns alltså ett antal förskolor som erbjöd en varierad miljö. Vidare i figur 19 och figur 20 syns två förskolor som är bra exempel som visar på varierad miljö, med topografiska skillnader. Förskolorna har fått högre poäng i de olika verktygen. Dessa

kommunala förskolor ligger även i enlighet med Uppsala kommuns riktlinje angående att “ha ett bra mikroklimat som möjliggör utevistelse i både sol och skugga” samt “ha lämpliga ytor för rening och fördröjning av dagvatten” (2020:8).

Att förskolegården ska “vara användbar för alla” (Uppsala kommun 2020) uppfyller inte någon av gårdarna eftersom ingen gård hade redskap som var anpassade till barn med funktionsvariationer. Detta krav är viktigt för att alla barn ska känna sig välkomna på förskolan, oavsett vilken bakgrund de har. Ett barn ska inte exkluderas från en förskola för att barnet har funktionsvariationer, detta är något förskolorna behöver förbättra.

Sammanfattningsvis enligt Uppsalas riktlinjer finns det förskolor som uppfyller en del av gårdsqualiteterna och storleken på friytan, men det är långt ifrån alla. Det finns inte någon förskoletyp som är markant bättre än den andra utan skillnaderna går att hitta i de enskilda förskolornas resultat.

6.2 Summering av resultat och möjliga förklaringar till mönster

Tidigare kapitel har visat att det finns både skillnader och likheter mellan de olika förskoletyperna och att varken de fristående eller de kommunala förskolorna följer de nationella och lokala riktlinjerna tillräckligt bra för att ge barn de bästa förutsättningar för utveckling och välmående.

Det främsta mönster som påvisats under studien har varit att alla förskolor har haft en för liten förskolegård enligt både Boverkets vägledning och Uppsala kommuns riktlinjer. Varken de fristående eller de kommunala har haft tillräckligt med yta för barnen, oavsett hur många barn som gått på förskolan. Vad detta kan bero på är att alla förskolor ligger relativt nära eller i stadsmiljö, vilket kan göra att ytan förskolan har tillgång till är begränsad. En annan möjlig förklaring till varför de inte är tillräckligt stora kan vara för att de byggdes innan riktlinjer, både nationella och lokala, hade formulerats och att de då inte hade samma krav på sig vid anläggningen av förskolan och tillhörande gård.

Ett annat redovisat resultat är att de fristående förskolorna varit mer spridda i resultaten än vad de kommunala varit. De kommunala har varit mer jämna i resultaten och det har inte varit någon förskola som stuckit iväg markant. Att de fristående förskolorna har mer specifika inriktningar och att de kommunala har inte har någon inriktning kan vara en anledning till detta mönster. Som nämnt under kapitel 2.2 finns bland annat inriktningarna Reggio Emilia och Montessori bland förskolorna i Luthagen. De som har fått bättre poäng kan därmed ha en inriktning som lägger mer fokus på naturmiljöer och grönska på gården. I och

med att det inte var de specifika inriktningarna på de fristående förskolorna som undersöktes i denna studie är det inte möjligt för mig att säga om det har någon korrelation.

Resultaten visar att det finns en viss skillnad mellan förskoletyperna och att det spelar en viss roll vilken förskola man går på. Chanserna att gå på en förskola med bättre utemiljö är högre om man går på en kommunal förskola, men det finns undantag för detta påstående eftersom det finns en del sämre kommunala förskolor och en del fristående förskolor som är bättre än de kommunala.

6.3 Hållbarhet och etik

För att sätta studien i ett större sammanhang är det viktigt att undersöka hållbarhet och etiska överväganden i förhållande till studien.

6.3.1 Hållbarhet

Det är viktigt att förskolorna är hållbara och tål det slitage som de utsätts av lekande barn. För att kunna hålla länge behöver gårdarna vara stora så att växter och träd hinner återhämta sig samt så att gårdsmaterialet inte behöver utstå mer än nödvändigt. Som framkommit i jämförelsen ovan uppfyller inte förskolegårdarna den storleken som Boverket anser är nödvändig för barnen och deras lek. Det betyder också att förskolegården inte kommer hinna återhämta sig från barnens lek och att hållbarheten på gården minskar. För att hålla längre behöver gårdarna vara större.

En annan hållbarhetsaspekt är gällande den sociala hållbarheten. Det är viktigt att barnen på förskolorna får utmaning, utveckling och chans till välmående i leken på förskolegårdarna. Barnen får bättre förutsättningar om gården är tillräckligt stor och har de kvaliteter enligt de riktlinjer som finns. Det som framkommit i resultaten är att inte alla förskolor har uppfyllt de direktiv som finns, det gör att barnens förutsättningar blir sämre på dessa förskolor. För att uppnå social hållbarhet måste förskolorna förbättra sina gårdar, gårdarna måste vara likvärdiga och i enlighet med riktlinjerna.

6.3.2 Etik

En del fristående förskolor kan, som nämnt i kapitel 2.2, vara vinstdrivande och det går att fråga sig hur etiskt rätt det är att barnens välmående och utveckling på vissa förskolor kan få stå under behovet att tjäna pengar. De fristående förskolorna kan spara pengar genom personal, att ha kortare öppettider samt ha mindre lokaler (Kommunalarbetaren 2024). Genom kommunala förskolor går det inte att tjäna pengar på samma sätt som för de fristående förskolorna. Förhållandena och förutsättningarna för barnen på de olika förskoletyperna borde

vara samma och inget barns behov borde undermineras av att förskolan vill tjäna pengar eller inte har tillräckligt med pengar.

Tillgängligheten och inkludering på en förskola är också en aspekt som är viktig att ta upp, är alla barn lika välkomna på de olika förskoletyperna. För att kunna ha olika förskolor måste alla barn, trots föräldrarnas socioekonomiska status, ha möjligheten att gå på alla olika slags förskolor. Alla barn måste också ha samma möjligheter att leka på gården, oavsett funktionsvariationer. Vid observation av gårdarna uppmärksammades att ingen av gårdarna hade lekredskap för barn med funktionsvariationer. Hur ska det säkerställas att alla barn ska kunna leka på de olika typerna av förskola? Vems ansvar är det att alla barn ska behandlas likadant oavsett bakgrund?

Det faktum att alla fristående förskolor inte har en egen gård kan göra att de tillbringar mer tid i kommunala parker vilket skulle kunna spara in pengar på skötsel för en egen gård. Det är skattebetalarnas pengar som behöver användas för att rusta upp de parker de fristående förskolorna sliter på. Att förskolorna går till kommunala parker anser jag som en kortsiktig lösning till att de inte har någon egen gård, jag anser inte att det är en långsiktig lösning eftersom parker kan försvinna eller göras om vilket betyder att barnen då blir helt utan tillgång till utemiljö. Att se till att alla förskolor har en egen förskolegård skulle säkra barnens rätt till den viktiga utevistelse och lek. Jag ser det inte heller som en långsiktig lösning eftersom de sliter på kommunens mark och gör att behovet av skötsel ökar. Frågan är om det rättvist att en del förskolor sliter mer på de kommunala parkerna än vissa andra förskolor.

6.4 Implikationer av studien

Detta arbete kan ha implikationer för både hur förskolegårdar utformas och för hur riktlinjer och vägledningar utvecklas. Efter att ha sett huruvida förskolegårdarna följer eller inte följer de nationella och lokala riktlinjer som finns så kan arbetet bidra med att skapa en mer enhetlig standard för förskolegårdar i hela landet. Skillnaden mellan förskoletypernas gårdar och icke-gårdar kan leda till revideringar av riktlinjer för att se till att alla barn har tillgång till likvärdiga gårdar, oavsett förskoletyp. Arbetet skulle också kunna se till att de lokala riktlinjerna bättre speglar det praktiska i kommunen samtidigt som de följer de nationella riktlinjer som finns i Sverige.

Genom att ha beskrivit hur viktigt det är med kvalitativa utemiljöer för barns utveckling och välmående och att möjligheten till detta kan variera beroende på förskoletyp kan det leda till att föräldrar placerar sina barn på förskolor de inte tänkt på innan. Denna studie kan öka medvetenheten hos föräldrar och ge dem möjligheten till mer informerade beslut gällande sitt barns förskola.

Efter att ha fått syn på skillnader och likheter i arbetet kan det även öppna för samverkan mellan olika aktörer: förskolor, kommuner och privata aktörer. Det kan leda till en ökad dialog och förbättringsarbete som gynnar alla förskolor, oavsett ägandeform.

6.5 Styrkor och begränsningar av metoden

En felkälla som uppmärksammas är hur stor påverkan växtlighetens ålder har haft vid observation och bedömning av gårdarna. En del yngre växtlighet kommer förmodligen växa till sig och bidra med mer i framtiden. Annan växtlighet kan på grund av skötsel, sjukdom eller liknande bli mindre och istället bidra med mindre grönska. Vid användning av OPEC-modellen på gårdar med växtlighet av varierande ålder är det svårt att avgöra hur stor plats exempelvis ett träd tar. Med det sagt har jag förhållit mig till nuläget och bedömningen kan bli annorlunda i framtiden med tanke på att växtligheten är föränderlig.

Ytterligare en felkälla med metoden som använts är att den inte tar upp alla olika aspekter som finns på en förskolegård. Utöver de aspekter som tagits med i denna studie finns flera andra riktlinjer, vägledningar och element som är viktiga på en förskolegård. Metoden tar exempelvis inte upp hur gården påverkas av pedagogernas arbete, hur skötseln av gården ser ut, hur området runt omkring spelar roll eller när gården är anlagd och hur det kan påverka hur gården ser ut. Med de begränsade, observerade elementen har även studien blivit begränsad och presenterar inte ett sådant brett resultat. Fördelen är att den tar upp ett antal bra element som är viktiga för barnens utveckling och som har visat sig ha haft påverkan på barnens mående.

Riktlinjerna som använts är bra att jämföra med men har, precis som med bedömningsverktygen, brister och tar inte upp allt som är av kvalitet på gårdar. Ett exempel är hur omkringliggande hus påverkar gården, flera av gårdarna ligger nära flera högre hus som gör att de får begränsad sikt över himlen och känns mindre. När gårdarna ligger mellan flera högre hus påverkas även ljudnivån på gårdarna. En riktlinje som behandlar fri sikt både uppåt och sidled är något som skulle förbättra gårdskvaliteten.

En svårighet med metoden har varit att definiera vad som är en "liten plats" eller vad som är en lämplig plats för alla kön och åldrar enligt Boverkets checklista. För att förbättra metoden skulle det behöva förtydligas ytterligare vilka kriterier som ska uppfyllas för att gården ska kunna tillgodoräkna sig egenskapen. En del egenskaper var enklare att tolka, exempelvis om det fanns skugga eller belysning på gården, eftersom de är egenskaper som syns tydligt. Vidare fungerar checklistan bra för att veta vilka egenskaper som bör finnas på en gård, men för att minska subjektiviteten behövs fler beskrivningar för att kunna tolka platserna.

OPEC-modellen fungerar i denna aspekt bättre eftersom den har tydligare kriterier i vad som krävs för varje poäng.

Vid jämförelse av förskoletyperna var OPEC-modellen enklare att använda då den gav tydliga poäng och ett medelvärde. Det var svårare att jämföra med hjälp av Boverkets checklista eftersom den inte gav lika tydlig indikation på hur stor skillnad det var. Genom att lägga till någon form av poängskala på Boverkets checklista skulle även detta bedömningsverktyg bli enklare att använda vid en jämförelse.

7. Vägen framåt

Denna uppsats har undersökt likheter och skillnader mellan fristående och kommunala förskolegårdar i Uppsala kommun, med fokus på stadsdelarna Luthagen och Främre Luthagen. Förhoppningsvis understryker studien vikten av att beakta både kvantitativa, till exempel yta, och kvalitativa, till exempel växtlighet, aspekter vid utformningen av förskolegårdar då jag anser det är vägen framåt mot förbättring.

7.1 Vidare undersökning

För vidare undersökning skulle det vara intressant att undersöka ett större område för att få med flera förskolor. Det skulle kunna göra att de skillnader som uppmärksammades i den här studien blir ännu tydligare eller att det istället jämnar ut sig mellan förskoletyperna.

Medan metoden i studien varit viktig och haft sina fördelar, har den även haft sina brister. Det skulle i framtiden vara intressant att undersöka hur en bredare metod, som får med fler aspekter, skulle bedöma de olika förskoletyperna. Samt intressant om metoden skulle utvecklas, hur det hade fått effekter på resultatet. Det skulle även vara spännande att se om det skulle skilja sig i ett annat socioekonomiskt område eller hur det skulle se ut i en annan del av Sverige. Skulle riktlinjerna efterlevas bättre där? Är Uppsala ett undantag från regeln eller är Uppsala regeln? Det hade även varit intressant att veta hur urbaniseringen har påverkat förskolegårdarnas utformning och storlek. Om en äldre förskola skulle ha större förskolegård för att kvarteren inte byggdes lika tätt på 60-talet samt för att med urbaniseringen så ökar trycket på bostäder i innerstaden, vilket minskar tillgången på fria ytor för förskolegårdar.

Referenser

- Boverket (2015). *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö*.
<https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2015/gor-plats-for-barn-och-unga-bokversion.pdf> [2025-02-13]
- BFS 2015:1. *Boverkets allmänna råd (2015:1) om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet*; . Boverket.
<https://rinfo.boverket.se/BFS2015-1/pdf/BFS2015-1.pdf>
- Boverket (2017). *Rusta utemiljön vid skola och förskola för bättre lärande och ökat välbefinnande*. [Tabell]. Boverket.
<https://www.boverket.se/contentassets/f305b988518040489b8875bb2601846a/rusta-utemiljon-vid-skola-och-forskola-for-battre-larande-och-okat-valbefinnande---checklista.pdf> [2025-02-13]
- Boverket (2022). *Segregationsbarometern*.
<https://segregationsbarometern.boverket.se/kommun/uppsala/> [2025-02-13]
- Dibber (u.å.). *St Johannes Förskola*. <https://dibber.se/forskola/st-johannes-forskola/> [2025-02-13]
- Hjort, M.K. (2024). Så blir de fristående förskolorna vinstmaskiner. *Kommunalarbetaren*, 26 Mars 2024. <https://ka.se/2024/03/26/sa-blir-de-fristaende-forskolorna-vinstmaskiner/> [2025-03-06]
- Mårtensson, F., Boldemann, C., Söderström, M., Blennow, M., Englund, J.E., Grahn, P. (2009). Outdoor environmental assessment of attention promoting settings for preschool children. *Health & place*. 15 (4), 1149-1157
https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1353829209000677?casa_token=F25XUrXk8MMAAAAA:CFBWQFBI0mSUBo3YW2xEcE9I108ZNzoPNnUe4YJqF0o5jcG5ACe7Mg_k7vwPi_fw-R_UAqUAAw
- Mårtensson, F. (2012). Hälsofrämjande äventyr med naturen som distraktion. *Social-medicinsk tidskrift*. 89 (3), 224-231
<https://publicera.kb.se/smt/article/view/43520/32639>
- Mårtensson, F. (2013). Guiding environmental dimensions for outdoor play. *Social-medicinsk tidskrift*. 90 (4), 658-665
<https://publicera.kb.se/smt/article/view/43190/32309>
- Whitebread, D., Basilio, M., Kuvalja, M., & Verma, M. (2012). The importance of play. *Brussels: Toy Industries of Europe*, 1-55.
- Uppsala kommun (2020). *Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskola och grundskola: Fördjupning*. (Diarienummer: KSN-2020-02088). Uppsala kommun.
https://www.uppsala.se/contentassets/859437b4306842fc83dbbcaa7d0a95e2/fordjupning_riktlinje_utemiljo_skola_forskola_20201214.pdf

- Uppsala kommun (u.å.). *Hitta och jämför förskola och familjedaghem*.
<https://www.uppsala.se/skola-och-forskola/forskola-och-familjedaghem/hitta-sok-och-andra-plats/hitta-och-jamfor-forskolor-och-familjedaghem/> [2025-02-03]
- Reggio Emilia Institutet (2023). *REGGIO EMILIAS PEDAGOGISKA FILOSOFI*.
<https://reggioemilia.se/pedagogiken/mer-om-reggio-emilias-pedagogiska-filosofi/reggio-emilias-pedagogiska-filosofi> [2025-02-13]
- SCB (u.å.). *Andel barn (procent) inskrivna i förskola, pedagogisk omsorg och fritidshem efter åldersgrupp och år*.
https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_LE_LE0201_LE0201Hem/Tema31N/table/tableViewLayout1/ [2025-02-13]
- Skolverket (u.å.a). *Förskolan*.
<https://utbildningsguiden.skolverket.se/languages/svenska/forskolan> [2025-02-13]
- Skolverket (u.å.b). *Fakta och tips när du ska hitta och jämföra förskolor*.
<https://utbildningsguiden.skolverket.se/forskolan/fakta-och-tips-nar-du-ska-hitta-och-jamfora-forskolor#Pedagogiskainriktningariforskolan> [2025-02-13]
- Skolverket (2011). *Kostnader för förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning 2009*. (Diarienummer 71-2010:4).
Skolverket. <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a658d71/1553962373668/pdf2425.pdf>
- Skolverket (2022). *Barn och personal i förskola: Hösten 2021*. (Diarienummer: 2022:379) Skolverket. <https://www.skolverket.se/publikationsserier/beskrivande-statistik/2022/barn-och-personal-i-forskola---hosten-2021>
- Skolverket (2023). *Förskolan styrs av skollagen och läroplanen*.
https://www.skolverket.se/undervisning/forskolan/laroplan-for-forskolan/forskolan-styrs-av-skollagen-och-laroplanen?utm_source=chatgpt.com [2025-02-13]
- Stabby Montessori (u.å.). *Information*. <https://www.stabbymontessori.se/> [2025-02-13]

Bilaga 1

I detta arbete har AI använts för att sammanfatta artiklar, böcker och annan litteratur för att förstå om den varit relevant i skrivandet av uppsatsen. Vidare har AI använts för att hitta inspiration till ett antal av rubrikerna i uppsatsen. Ingen text är genererad eller förbättrad av AI.

Publicering och arkivering

☒ JA, jag, Emmy Barmark Jardelid har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse till att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.